

TOSH-SHAG‘ALLI TUPROQLAR UNUMDORLIGINI OSHIRISHDA NO-TILL TEXNOLOGIYASI HAQIDA

Aminjonova Navruzaxon Ne‘matjon qizi

Farg‘ona davlat universiteti, magistrant

ANNOTATSIYA

Hozirgi kunda tuproq unumdorligining pasayishi va yerlarning qishloq xo‘jaligida foydalanishga yaroqsiz holatga kelgani sir emas. Bu borada tuproq holatini yaxshilash uchun bir qancha ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Qishloq xo‘jaligida sifatli mahsulotlarni yetishtirish uchun bir qancha zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanilmoqda.

Kalit so‘zlar: Unumdorlik, tabiiy sharoit, organik tarkib, dehqonchilik, sugorish, meloratsiyalash, no-till texnologiya, dukakli o‘simliklar.

Tuproq unumdorligi deganda uning o‘simliklarni suv va oziq moddalar bilan ta‘minlash qobiliyati tushuniladi.

Tuproq unumdorligi yerga oqilona ta‘sir etganda yaxshilanib boradi, noto‘g‘ri ishlov berilganda esa aksincha pasayib boradi. Tuproq unumdorligi tabiiy va sun‘iy turlarga bo‘linadi. Tabiiy unumdorlik tabiiy omillar ta‘sirida paydo bo‘ladi. Hali inson qo‘li tegmagan bo‘z yerlar tabiiy unumdorlikka ega. Bunday unumdorlik tabiiy sharoit va tuproq paydo bo‘lish jarayonidagi omillarga hamda tuproqning organik va mineral tarkibiga, fizikaviy, kimyoviy, biologik xossalariga bog‘liq holda yuqori yoki past bo‘lishi mumkin. Sun‘iy unumdorlik inson tomonidan yaratiladi. Dehqonchilikda qo‘llaniladigan yerni ishlash, sug‘orish, o‘g‘itlash, zaxini qochirish, sho‘rini yuvish, almashlab ekish kabi agrotexnik tadbirlar su‘niy unumdorlikni vujudga keltiradi. Insonning xo‘jalik faoliyati ta‘sirida unumdorlik ma‘lum darajada o‘zgarishga yuz tutadi, unumdorlikning darajasi dehqonchilik madaniyati bilan bevosita bog‘liq.

Tuproq unumdorligi potentsial va samarali unumdorlikka ham bo‘linadi. Potentsial unumdorlik tuproqdagi oziq elementlarining umumiy miqdorini ko‘rsatadi. Bunga o‘simliklar o‘zlashtira olmaydigan va oson o‘zlashtira oladigan shakldagi oziq moddalarning barchasi kiradi. Samarali unumdorlik tuproqdagi o‘simlik o‘zlashtira oladigan oziq moddalar miqdori bilan belgilanadi. Tuproqqa ilmiy asosda ishlov berish, o‘g‘itlash, melioratsiyalash orqali tuproq xossalarini tubdan yaxshilash, zararli tuzlarni yuvish, ortiqcha suvni qochirish, namlik yetishmaganda sug‘orish, ortiqcha ishqoriylik yoki kislotalikni neytrallash eroziya jarayonini oldini olish kabi tadbirlar potentsial unumdorlikni samarali unumdorlikka o‘tishiga olib keladi.

Endilikda tuproqqa ishlov berishning yangi, innovatsion usullari joriy etilmoqdaki, ular FAO bo'yicha conservation agriculture, rus tilida "resursosberegayushie selskoe xozyaestvo" yoki nol ishlov berish texnologiyasi deb nom oldi. Bunday texnologiyalar yordamida tuproq o'zining dastlabki tabiiy, g'ovak, hollatiga qaytadi. Ushbu texnologiyalarda ag'darib haydalmagani uchun tuproqqa kuchli mexanik ta'sir berilmaydi. Bunda tuproqqa minimal darajada, faqat yuza qatlamgagina ishlov berib haydaladi.

Shuningdek, keng tarqalgan, an'anaviy ag'darib haydash usulida tuproq ustki qismi o'simlik qoldiqlaridan tozalansa, resurs tejamkor texnologiyalarda, aksincha, ular tuproq ustki qatlamida mulcha sifatida saqlanib qoladi. Bu holat tuproqning issiqlik, suv rejimi, suv tartiboti va yana eng ahamiyatlisi, eroziyadan saqlab, xususan suv va shamol ta'siridagi yemirilish jarayonini nivelirlaydi, ya'ni keskin kamaytiradi.

1871-yilda rus olim-agronomi Evgeniy Ovsinskiy ushbu texnologiyalarni qo'llash va shu orqali qishloq xo'jalik ekinlarini parvarishlashda tuproq tabiiy holatini saqlab qolishni taklif etadi. Uning o'zi o'sha yili ushbu texnologiyalarni qo'llagan. Lekin, samara kutilganidek bo'lishiga qaramasdan, tuproqni begona o'tlar bosib ketishi tufayli umumiy natija to'la yaxshi bo'lmagan. Lekin, ikkinchi tomondan o'sha davrda gerbitsidlar qo'llash yo'lga qo'yilmagan edi.

AQSH va Kanadada ushbu texnologiyalar (no-till) kechroq, 1931-1935 yillarda tadbiiq etila boshlandi. Bu davrda shimoliy amerikadagi changli qo'ng'ir tuproqlar o'zlashtirilgan, xususiy fermalar tijorat yo'nalishida umuman foydalanilmagan tuproqqa urug' qadovchi seyalkalarni tajribadan o'tkazishib, ushbu texnologiyalarni ommaviylashib ketishiga olib keldilar.

1950-yillarda Qozog'istonning qumli qo'ng'ir tuproqlarida o'tkazilgan tajribalar "Nol" xarakterda bo'lsada, harqalay, ag'darmay yuza yumshatuvchi kultivatorlar qo'llash orqali amalga oshirildi.

G'arb fermerlari esa innovatsiya ular uchun kam harajat va yuqori daromad ekanligini darrov tushundilar va uni ishlab chiqarishga tadbiiq etdilar.

Respublikamizda ham tuproq unumdorligini no-till texnologiyasi asosida ko'plab ishlar olib borilmoqda. Xususan kuzgi bug'doydan bo'shagan yerlarni no-till texnologiyasi asoslanib takroriy ekinlar ekib tuproq unumdorligini sezilarli darajada oshirish yo'lga qo'yilgan. Bunda bug'doydan bo'shagan yerlardagi begona o't va qoldiq somon poyalarini maydalab mulchallash, pushta egatlariga takroriy ekin urug'larini ekish kabi tadbirlar amalga oshiriladi. Takroriy ekin sifatida dukkakli o'simliklardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Yuqoridagi fikrlardan xulosa qiladigan bo'lsak, bu texnologiya shamol va suv erroziyasi rivojlangan, sho'rlanmagan maydonlarda o'tkazish yuqori samara beradi va uning maydonini kengaytirish zamon talabi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Azimboev S.A. Dehqonchilik, tuproqshunoslik va agrokimyo asoslari. T. «Iqtisod-moliya», 2006.
2. afurova L.A., Maxsudov X.M., Adel M.Yu. - "Eroziyaga uchragan neogen yotqiziklarda shakllangan bo‘z tuproqlarning biologik faolligi". "o‘zbekiston" - T.: 1998.
3. Qo‘ziev R. "o‘zbekiston Respublikasi sug‘oriladigan yerlarining hozirgi holati. Sug‘oriladigan bo‘z tuproqlar unumdorligini oshirish va uning ekologik muammolari". Ilmiy to‘plam. Samarqand-2002 y.
4. www.Agrochim.bis.2004.
5. www.Herba.msu.Ru.2004.
6. www.Peola.ru.glosari.2004